

zaničevanja, pa tudi vsako prizadevanje, se ž njimi spraviti, ako se ti bolj jezne kažejo, kakor drugikrat. 4) Mehkota na tvoji strani, kedar imaš komu kaj odreči, ali od koga kaj pravičnega zahtevati. 5) Ako vsakega vedno zagotavljaš, da ga imaš rad, in da mu dobro hočeš. „Kjer je mnogo vpitja, je malo vžitje“. Boljši pripomočki od teh so pa ti le: 1) Obnašaj se povsod nekako neprisiljeno vljudno, kakor ti veleva nepokvarjeno dobro serce. 2) Bodi povsod in vselej pravičen, in ne daj se pregovoriti, da bi za en las odstopil od te čednosti. 3) Bodi miroljuben in enakoserčen. 4) Kaži se mladini in vsem, ki te potrebujejo, pravega očeta in prijatla. 5) Bodi, kolikor moreš, vedno veselega serca, in varuj se, da se te ne prime nekaka puščoba, za katero hira veliko učiteljev, in so pravi nezadovoljneži, in rekel bi, sitneži na svetu.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XLVI.

T. Kakor Jungman, tako uči tudi Miklosič, da je beseda pan iz poljskega prešla v česko in drugo slovansko slovstvo. Bili so celo povestničarji vzlasti poljski, kateri so pripovedovali, da je Pan bil Slavov sin in po njem da se je imenovala dežela Panonija; drugi pa, da je sansk. pan to kar voda, staron. wanda, in da so potem Panonci bili Vandi — Vendi, Benečani pa Lužičani! (cf. Mitth. hist. V. 1846).

U. Poljaki niso dobri slovaki ali slovničarji, sem slisal v časih.

T. Čehi so plemiče svoje imenovali zeman; pozneje so se poprijeli naslova „pan“ za veliko gospódo, in konec 14. veka so jeli tudi v sv. pismu rabiti „pan“ namesti „hospodin“ (vid. Jireč. Kón. Hdsch.)

U. Tedaj je zeman slovanska beseda?

T. Iz česke zem' — země, t. j. slov. zemlja, zeman (-anin - ěnin, mn. ane) je zemljak, premožniši kmet ali posestnik zemljiški (ein Erdbewohner, Landedelmann), ženska pa se kliče zemanka, zemánica.

U. To je prav, ker imamo po Slovenskem mnogo Zemanov, kateri se pišejo se vé „Seemann“, ter menijo, da je

njihov primek nemškega vira. — Zemljak je bil Adam toraj, in v nekem kraju pri nas sta si skoraj soseda Zemljak in Adamovec!

T. Paní je čes. gospa, panna pa deva ali devica (panna Maria, virgo Maria); hrov. gospica ali slov. gospodičina je čes. tudi šlechtična in slečna, in tudi to imenovanje so menda pozneje dobili od Poljcev.

U. Ali je v navadi še katerim Slovanom?

T. Rusje pravijo sicer šláhta - tič, šlahetstvo, šlahetnij -skij (Edelmann, Adel, adelig) pa malokdaj; mislim, da ni sploh v navadi.

U. To je pa naša žlahta in žlahтна gospoda, — mar ne? Kakor se mi dozdeva, se je o tej besedi že marsikaj slovenski pisalo, in ne vém, jeli že pravda dognana.

XLVII.

T. Zadnjikrat je pisal o besedi žlahta in žlahтни P. Ladislav ter dokazoval, da ni nemškuta ali germanizem.

U. Ali je pa tudi dokazal?

T. Beri v Novicah l. 1863, str. 43!

U. „Taka je tudi z besedo žlahta; althochd. je povedala beseda slahta to, kar sedanje „Geschlecht, Gattung“. Oni (Nemci) so jo spremenili v „Geschlecht“, mi (Slovenci) jo imamo pa še, kakor je bila. Toraj je dobro rečeno „midva sva si v žlahти“, to je, sva ene rodovine. Tisti soroden pa je nekako neroden, ker je sestavljen. In tako tudi izpeljani prilog žlahтни (nobilis) se skozi in skozi vjema s primitivnim pomenom, kdor namreč več slavnih narodov ima, da je že po preddeh znan, in da izvira iz slavne rodovine, ta je žlahтен človek. Saj tudi Ciceron pravi: Nobilis etiam sic definitur, ut sit is, qui imagines majorum habet. Verr. V. 14. Nemci so spremenili besedo in pomen, mi pa imamo oboje.“

T. Že l. 1846 so nekteri Ipavci ljubim svojim Novicam svetovali, da bi prav bilo razloček delati med besedama „žlahno“ in „žlahтно“, zakaj „žlahni gospod“ je plemenitnik; „žlahтни fant“ bi pa pomenilo fanta iz žlahte, iz rodú i. t. d. — Ali že takrat jim je vredništvo odgovorilo, da Rusje, Poljci, Čehi in vsi drugi Slovani, ki imajo to besedo, ne delajo razločka med žlahno in žlahтно, temuč pišejo in govorijo žlahтно; ravno tako razlaga to besedo Murko v svojem besedniku;

da Ipavcem in nekterim drugim Dolencem navadni izrek „žlahno“ ne pomeni nič drugega, kakor žlahtno, in da oni zamolčé v govorjenji *t*, ker sploh vse slovenske besede mehkeje izrekujejo; da namesti žlahtnik (Adeliger) jim je ljubši beseda plemenitnik, ker beseda žlahtnik (Anverwandter) bi utegnila večkrat zmešnjavo napraviti, če postavim rečemo: žlahtnik je bil tukaj — ne vémo, ali je bil kdo od žlahte, ali kak žlahten gospod. — Šest let pozneje so ponatisnile Novice sostavek: „Poskušnja stare slovenšine po Ipavskim in Primorskim“, ki ga je bil spisal slavni Vertovec l. 1844 z neko opombo, ktera se z uno prošnjo verlih Ipavcev popolnoma vjema.

U. Glasi se opomba tako-le: „Žlahta ali sorodovina (Verwandschaft) iz nemške besede „Geschlecht ali Geschlacht“. Treba je, da razločimo žlahtno in žlahno. Žlahtno je, kar žlahto (Verwandschaft) zadeva, na priliko, žlahtna dedišna itd. Žlahno pa (brez *t*), kar je posebno dobro, blago, verlo, pitano, — mende od tod, ker so južni Slovenci in sosedje Lahov boljši reči nekdej od Lahov, iz Lahov dobivali, na priliko žlahno sukno (Padvan iz Padue), žlahne breskve, vina itd. Od tod beseda žlahnost; zato se pravi požlahčiti se = v žlahto priti (in die Verwandschaft treten), — požlahniti se = se izverstno poboljšati (sich veredeln); zato dobro rečem in pišem: Tone in Jaka sta se sicer požlahčila, pa ne še požlahnila, sta divja kot pred“.

T. Ker je bilo pisano to že prej, mu veljá torej vse, kar so bile Novice odgovorile verlim Vipavcem.

XLVIII.

T. Vertovcu nasprot kaže učeni dr. Rački, da so Nemci besedo „Geschlecht“ olikali si iz slovenščine, ter pravi, da se slov. šlahta vjema z narodopisnim Leh - Ljah, kakor tudi Vertovec izpeljuje svoj „žlahni“ od Lahov. Ker je to, kar piše Rački v „Odlomci iz državnoga práva hrvatskoga u Beču 1861“ str. 132. 133, prav znamenito in lahko razuméti, beri in razglasi rojakom svojim v njegovi lastni besedi.

U. »Ime Léch', ljech razjasnuje se riečju stsl. léha... znamenjućom gré. *πρωσία*; lat. areola, agellus, njem. ackerbeet. S toga ime ljech znači posjednika zemlje, vlastnika zemlje, vlastelina, kó što u Českoj i Moravskoj sbilja ovaj stari naziv zamienl se drugim mladjim i razumljivijim, najme zemanin, zeméni, zemén. Ovo ime ne samo je uzko skopćano s narodopisnim léh', ljah', kó što već Nestor zove Poljake (i

danas Poljaci u ravninah zovu se »Lehy,« a u brdah i gorah »Gorali«, veé i sa st. poljskim imenom *šlachta*, *šlachcié*, n. pol. *szlachta*, *szlachcié*, čes. *šlechta*, *šlechtic* poteksim iz korena *lech*, *ljach* s priduškom *s*, *š* (*š-lech-ta*), pačé i njem. *ge-schlecht* polazi od slovenštinè, jer se ono javlja u njemštini dosta kasno i to u stranah, gdje Njemci sa Slovjeni bivahu (mjesto *Ge-schlecht* rabi se u got. kuni, stnem. *chunni*, skan. *kyn*).

Dakle *lech* i *šlechta*, *šlechtic* t. j. zeman, vlastelin i plemstvo, plemić jesu pojmovi nerazdruživo spojeni u slovenskom jezikoslovju. Na početku *lech*, vlastelin imao se zvati svaki slobodan vlastnik, gospodar zemlje; nu kašnje samo imućniji posjednik prostranijih zemalj, do kojih dodjè što baštinom (dedinom), što radi svojih zasluga vladocem nagrađen iz narodnoga, nenasljednoga imanja. Od to doba *lech*, vlastelin ili vlastnik veéega imetka, kao što i čitav mu rod (odatle sloven. *šlahta* — rodbinà), ili pleme u znamen uzmj, na koje predjè taj imetak, zauzeše višje mjesto med svojimi suplemenici toli u gospodarstvenom smislu, koli u državnom, pošto s materialnimi interesi vazda su skopčani i državni. Što je indi prije znamenovalo svakoga slobodnoga gospodara, to kašnje označivaše njeki razred. Odtale *lech*, *šlechta*, vlastelin dobiše posebno znamenovanje; a *šlechta*, plemstvo, plemić t. j. koj polazi od stavnoga plemena, roda, počé znamenovati ljude višjega stališa.

Plemstvo indi u narodu slovenskom nije vuklo svoje loze (roda) iz poganskoga basnoslovja, iz kakove odličnije krvi ili srodstva s nadzemskim svijetom; niti nebijaše ono izključivom povlasticom gospodujućega naroda, prema komu staro pućanstvo u zavojštenih (zmaganih) pokrajinah, bilo bi odsudjeno na vječno robstvo; veé ono potečè iz agronomičnih odnošajih. S toga *lech* i *šlechtic* bez leče, zemán bez zemlje, vlastelin i plemić bez vlastništva u dotičnom rodu ili plemenu u javnom životu naroda slovenskoga nemože se pomisliti.

T. S tim v narodopisnem obziru silo važnim razlaganjem skleni Hicingerjevo na vprašanje: Kako pa je z besedami *žlahta*, *žlahten* ali *žlahen*? — ker se mi zdi naj verjetniše. Pisal je jezikoslovne in zgodovinske drobtinice v *Novicah* l. 1857, kjer na ravnost pravi, da »ptujsčine ne po sili deržati v slovenščini«, pa tudi namesti tujih obilo domačih našteje za rabo in na zbiranje slovenskim pisateljem.

U. Med slovenskim ljudstvom, piše P. Hicinger, se besede »*žlahta*, *žlahten* ali *žlahen*« sploh močno rabijo, vendar ne edino; zdaj se hočejo prodajati za izvirno slovenske, in povsod vpeljati tudi v pisanji. Ima vse to zadosti temeljitega vzroka? Beseda *žlahta* le preočitno opominja na staronemško *Schlacht*, zdaj *Geschlecht*, kar je toliko, kot slovensko pleme ali rod; nemška beseda pa se sploh izpeljuje iz korenike *schlagen*, kar pomenja dvoje: biti, tolči, tepsti

in razhajati se, razdeljevati se (na pr. „aus der Art schlagen“, „jemanden gut schlagen“). Se li enaka ali podobna korenika nahaja v slovenskem? Pomen tepenja bi se našel v podobni besedi, ako se nemški Schlag, žlak primeri s slovenskim zlo, zleg; pa kjer je žlahta, ondi se ne meni tepenje, ampak enako pleme ali enak rod, nasprot drugačnemu plemenu ali rodu. Paziti se mora tedaj na drugi pomen, na pomen razhajanja, razdelitve; in tu se nahaja v slovenščini beseda klati, ki obsega pomen razdeljevanja in tolčenja, pobijanja (spalten, schlachten). Ta je z nemškim schlagen toliko v bližnici, kolikor se tihnica *k* po sorodnih jezikih sprehaja v *s* in *š*, in kolikor je tihnica *g* le mečje pojemanje pervega korenicega glasú *k*; izvirna korenika oboje besede pa se nahaja v sanskritskem *kr*, ki pomenja mnogo: kriviti se, karati ali tepsti, in tudi deliti (podaljšana korenika je *krt*, slovensko *krat*). S slovensko koreniko klati pa se prihaja še dalje, namreč na koreniko plati, ki se razodeva v besedah pol, plat, spol. Tihnica *k* se namreč večkrat tudi sprehaja v tihnico *p*; v sanskritskem se ima sèm gredoče *prthu*, plat, stran, v latinskem pa *pars*, part, del, kjer je ohranjen še prvotni *r*. Kam se po takem pride na zadnje? Menim, da na besedo pleme; zakaj kaže se, da je zvezano ravno s koreniko plati, in v rodu z besedo plat, spol, v poslednje pa, ako se povzame vse izpeljevanje, je tudi v rodu z nemškim schlacht, geschlecht. Kako tedaj nam je treba rabiti besede žlahta in žlahten ali žlahen? Ni ravno nobene sile; dokler še niso pozabljene domače besede: rod, blagoroden, pleme, plemenit, in reki: smo si svoji, smo si v rodu, on je od rodú, tako dolgo se unih ptujk lahko zderžujemo, razun če jih hočemo rabiti kot poslovenjene ptujke. Vendar za žlahto drugi Slovani sploh le rabijo domače besede: rod, rodbina, rodstvo, svojstvo, pokrevenstvo, pribuznost, h katerim se utegne pridjati sorodstvo; za žlahtnost pa deloma sicer tudi rabijo ptujke šlahta, šlahetnost, šlahetstvo, šlehta, šlehtictvi, vendar niso še zavergli domačih plemenitost, blagorodnost, blagorodstvo, urozenstvo, urozenost, rodovitost.